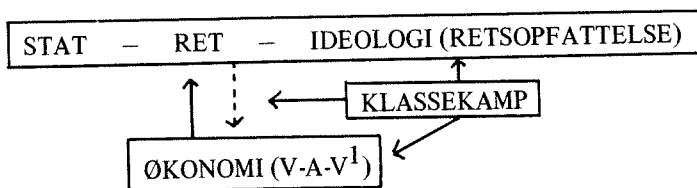

RETSOPFATTELSE SOM IDEOLOGI.

Peter Blume

Den folkelige retsopfattelse, der er temaet for artiklerne foran, er som problemstilling et forsømt område blandt jurister, herunder socialistiske jurister. Jeg vil i dette korte debatoplæg søge at angive nogle generelle synspunkter om hvilke perspektiver, der knytter sig til den folkelige retsopfattelse. Det understreges allerede her, at der er tale om et debatindlæg og ikke om fuldt ud færdige eller definitive standpunkter.

1. Enhver magtstruktur, der vil have betegnelsen retssystem, må bestå af regler, der i hvert fald i et vist omfang harmonerer med de retsopfattelser, der er tilstede i befolkningen. Nok har et magtsystem, som Alf Ross har udtrykt det, en faktisk normativ kraft, men en harmoni med folkelig retsopfattelse er stadig nødvendig, hvis retsordenen skal opleves som gyldig. Denne almene sammenhæng er gældende uanset hvilket økonomisk system, der udgør basis for retssystemet, sammenhængen er altså tilstede både i kapitalistiske og socialistiske systemer. Generelt kan retsopfattelsens placering i den samfundsmæssige totalitet anskueliggøres således:

2. Man kan rejse det spørgsmål, hvorledes en retsopfattelse dannes og hvad en retsopfattelse overhovedet er for noget. Særlig i et kapitalistisk samfundssystem som det danske kan der være grund til at benytte den fra marxistisk teori velkendte distinktion mellem objektive og subjektive interesser. De subjektive interesser er de ideologiske opfattelser, der artikuleres på samfundets overflade og som præges af medier, herunder i retlig sammenhæng af bl.a. kriminalromaner, medens de interesser er objektive, der reflekterer de enkelte individers klasse-mæssige placering og deres heraf følgende rolle og funktion i det økonomiske system. De objektive og subjektive interesser vil sjældent være sammenfaldende i et

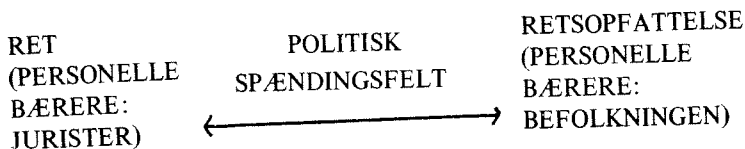
kapitalistisk system, hvor de reelle sammenhænge er mere eller mindre slørede på den samfundsmæssige overflade. Denne omstændighed medfører, at det i et socialistisk perspektiv bliver problematisk at forholde sig til den folkelige retsopfattelse, der ofte kan have en ret reaktionær karakter. Dette er f.eks. tilfældet med mange af de retsopfattelser, der fremmes af kriminalromangenren.

3. På den ene side forekommer det ukorrekt at gå imod retsopfattelse, der artikuleres af store dele af befolkningen, f.eks. en øget anvendelse af straffesystemet overfor vold, og på den anden side kan man komme til at modarbejde hensigtsmæssige politiske forandringer ved at følge sådanne retsopfattelser og dermed styrke den bevidsthed disse er udtryk for. Dilemmaet er nærværende så længe man afviser en iltær socialistisk strategi ("partiet alene vide"). Der er derfor behov for en nuancering i holdningen og denne nuancering kan måske tilvejebringes ved en klasse-mæssig bedømmelse af retsopfattelserne. Man kunne her f.eks. alene lægge vægt på de retsopfattelser, der udtrykkes af arbejderklassen. Dette lyder jo teoretisk meget fint, men er næppe særlig praktisk, fordi det vil være svært at udsondre disse retsopfattelser. Hertil kommer yderligere, at der vil være risiko for at også nogle af disse retsopfattelser vil være af reaktionær karakter. I sidste analyse er der derfor behov for en kritisk holdning til den folkelige retsopfattelse og der er især behov for initiativer til påvirkning af denne retsopfattelse. Et eksempel herpå er den kritiske offentlighed, der efterhånden er etableret omkring politiets rolle og funktion i samfundet. Igennem den meget intense offentlige debat er det lykkedes at få tilvejebragt et mere nuanceret billede af politiet, således at tidligere tiders nærmest blinde tillid til politiet, der i høj grad var og fortsat formidles via kriminalromangenren, ikke længere eksisterer, men er blevet afløst af en sund skepsis.

4. En retsopfattelse er en ideologisk opfattelse og en ideologi er generelt en bevidsthed om samfundsmæssige forhold dannet og udviklet på samfundets overflade. Indenfor marxismen er ideologi ofte blevet oversat som falsk bevidsthed, hvilket hænger sammen med, at den netop er dannet på overfladen, hvor konkurrencen slører de reelle vare og værditransaktioner. Dette betyder ikke, at ideologier er noget frit svævende, de er naturligvis præget af den samfundsmæssige situation, særlig økonomiens fremtrædelsesformer og klassekampens niveau. Denne sammenhæng gælder også for retsideologien, jfr. skemaet ovenfor. Dette betyder endvidere, at retsopfattelser ikke er permanente, men svinger med samfundets udvikling uden at der nødvendigvis er nogen egentlig harmoni, da ideologier normalt først efterfølgende ændres.

Det er bl.a. dette ofte forekommende ideologiske efterslæb, der medfører en konservativ ideologi.

5. Det er ikke i sig selv ønskeligt, at retssystemet retter sig efter ideologien og således er ej heller de faktiske forhold, idet der ofte foreligger en diskrepans imellem retsordenen og de retsopfattelser, der foreligger i befolkningen. Problemet er hvorledes socialistiske jurister skal gøre sig i dette spændingsfelt, der skematisk kan skitseres således:

Uden at noget sikkert svar på dette problem kan gives kan følgende synspunkter skitseres. Retssystemet bør ikke nødvendigvis harmonere med retsopfattelsen, da et sådant princip vil kunne føre til et reaktionært retssystem på grund af det ovenfor omtalte ideologiske efterslæb. Selvom noget absolut princip om harmoni altså ikke er ønskværdigt betyder dette ikke, at retsopfattelsen er uden betydning for socialistiske jurister. Det betyder derimod, at en politisk strategisk vurdering må anlægges. Der eksisterer et kritisk potentiale i spændingsfeltet mellem ret og retsopfattelse og dette potentiale kan optages i politisk og retspolitisk virksomhed. I det omfang ideologiske synspunkter artikuleret i befolkningen peger ud over det eksisterende økonomiske system eller styrker arbejderklassens interesser i den aktuelle konjunktur kan disse ideologier anvendes. Denne opfattelse er dog ikke ensbetydende med, at det udelukkes, at retsopfattelse også tillægges en mere skabende rolle, idet retspolitiske standpunkter må justeres og ændres, såfremt lønarbejdernes retsopfattelser går i anden retning, man må være forsigtig med at antage, at alt hvad der ligger i en retsopfattelse udelukkende er subjektiv betonet, hvortil kommer, at der naturligvis også må tages en række stratiske og taktiske hensyn.

6. For juristerne er det særlig i retsanvendelsen, at lønarbejdernes retsopfattelse kan få betydning. Her må juristerne anvende den omstændighed, at der altid er åbninger i retssystemet, fortolkningsmuligheder etc., til at praktisere retten på en måde, der bedst stemmer med de synspunkter, der artikuleres i arbejderklassen. Det er ikke store forbedringer, der er mulige på denne måde, men også små skridt har deres betydning.